

Спіс выкарыстаных крыніц

- 1 Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
- 2 Выгонная, Л.Ц. Интанацыя. Націск. Арфаэпія / Л. Ц. Выгонная. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 215 с.
- 3 Рагойша, В.П. Гутаркі пра верш: Метрыка. Рытміка. Фоніка / В.П. Рагойша. – Мн.: Народная асвета, 1979. – 128 с.
- 4 Рагойша, В.П. Паэтычны слоўнік / В.П. Рагойша. – Мінск: Беларуская навука, 2004. – 576 с.
- 5 Филатов, В.А. Фонетическая выразительность стихотворной речи / В.А. Филатов // Русская речь. – 1984. – № 4. – С. 39-45.
- 6 Янішчыц, Я. Пара любові і жалю / Я. Янішчыц. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1983. – 223 с.
- 7 Янішчыц, Я. Пачынаецца ўсё з любові... / Я. Янішчыц. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2008. – 339 с.
- 8 Янішчыц, Я. У шуме жытця святла / Я. Янішчыц. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1988. – 414 с.

УДК 821.161.3 Баравікова.08-1:821.161.3 Грачанікаў.08-1

В. А. Каралькова

Навук. кір. - А. А. Станкевіч, доктар філал. навук, прафесар

**СТЫЛІСТЫЧНА МАРКІРАВАНАЯ ЛЕКСІКА І ЯЕ РОЛЯ
Ў СТВАРЭННІ ВОБРАЗАЎ ЖАНЧЫНЫ І МУЖЧЫНЫ
Ў ПАЭЗІІ Р. БАРАВІКОВАЙ І А. ГРАЧАНІКАВА**

У артыкуле аналізуюцца лексічныя сродкі стварэння вобразаў жанчыны і мужчыны ў паэтычнай творчасці Р. Баравіковай і А. Грачанікава паводле іх стылістычнай маркіраванасці. У сістэме намінальных адзінак, якія ўдзельнічаюць у характарыстыцы вобразаў жанчыны і мужчыны ў вершах Р. Баравіковай і А. Грачанікава, вызначаюцца стылістычна нейтральныя і стылістычна афарбаваныя, у ліку якіх экспрэсіўна-эмацыянальная, суб'ектыўна-ацэначная лексіка, кніжныя, высокія і размоўныя, зніжаныя словы.

Большасць навукоўцаў, якія займаюцца гендэрнымі даследаваннямі, у асаблівасці гендэрнымі адрозненнямі ў мове, сцвярджаюць, што існуе розніца паміж тым, як кажуць і пішуць мужчыны і жанчыны. Псіхолагі сцвярджаюць, што гэтыя гендэрна маркіраваныя варыянты спантаннага, яны не залежаць ад сітуацыі: амаль не існуе «жаночых» сітуацый і «мужчынскіх» сітуацый, калі адзін і той жа чалавек выбіраў

бы варыянт прамовы па сваім жаданні. Існуюць асноўныя адрозненні жаночага варыянту мовы ад мужчынскага. Карані гэтых адрозненняў ляжаць у непадобнасці выхавання і базавых арыенціраў паводзін.

Як вядома, у межах лексічнага складу сучаснай беларускай літаратурнай мовы вылучаюцца два пласты: лексіка нейтральная і стылістычна афарбаваная. Нейтральным словам і выразам уласціва намінацыйная функцыя, яны толькі называюць прадметы, паняцці, з'явы, не ацэньваючы іх.

Стылістычна афарбаваныя словы і выразы, акрамя намінацыйнай, выконваюць адначасова і эстэтычную функцыю – выражаюць дадатковыя эмацыянальныя і экспрэсіўныя адценні. Сярод стылістычна афарбаваных моўных сродкаў вылучаюцца экспрэсіўна афарбаваныя і функцыянальна афарбаваныя.

Экспрэсіўная лексіка не толькі называе прадмет або з'яву, але і выклікае іх наглядна-пачуццёвае ўспрыманне. Эмацыянальнай з'яўляецца такая частка экспрэсіўнай лексікі, якая выражае адносіны да аб'екта размовы, атрымлівае дадатковыя да прадметна-лагічнага значэння слова адценні. Гэта могуць быць розныя эмоцыі – любоў, пяшчотнасць, адабрэнне, захапленне, радасць, абурэнне, прыкрасць, нянавісць, зайздасць, асуджэнне.

У сувязі з тым, што эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць суадносяцца як відавое і радавое паняцці і вельмі часта сумяшчаюцца ў адным слове, іх звычайна аб'ядноўваюць, называючы адценне эмацыянальна-экспрэсіўным.

Разгледзім лексіку, якую выкарыстоўваюць у вершах Раіса Баравікова і Анатоля Грачанікаў, паводле яе стылістычнай характарыстыкі.

На аснове аналізу паэтычнага маўлення Раісы Баравіковай і Анатоля Грачанікава пакажам адрозненне «мужчынскай» і «жаночай» паэзіі.

Мова вершаў Раісы Баравіковай насычана словамі з эмацыянальна-экспрэсіўным адценнем. Гэтыя словы выражаюць розныя адносіны і адценні: «Забаваў летніх шчабятуха, / як многа слёз яшчэ пралье! / Паблізу незнаёма глуха / аб камень Свіслач хваляй б'е» [1, с. 16], «За свой спакой, за ветлівасць пагляду, / за той агонь, што сэрца не апёк, / і буду ўдзячна, можа, нават рада / твой профіль тонкі прасачыць здалёк [1, с. 17].

У мове вершаў Анатоля Грачанікава пераважаюць словы з нейтральным адценнем: «Мы ніколі не будзем разам, / Ніколі, / Як праз дарогу – таполі, / Як дзве зоркі на небасхіле, / Мы ніколі не будзем разам, Марыля [2, с. 50].

Паэтычнае маўленне Р. Баравіковай выяўляе вялікую канцэнтрацыю эмацыянальна-ацэначнай лексікі.

Анатоль Грачанікаў, у адрозненне ад Раісы Баравіковай, выкарыстоўвае ў вершах грубавата-экспрэсіўныя словы, якія коратка і метка характарызуюць (часцей за ўсё адмоўна) асоб, падзеі, з'явы, прадметы. Мы бачым, што гэтыя словы з'яўляюцца зніжанымі, надаюць мове адценне грубасці і развязнасці: «І ў час, калі злыдням плюгавым карціць, / Каго б аглушыць ананімкай, / Я буду з сябрамі надзейнымі піць, / Піць чай ад прастуды з малінкай» [2, с. 75], «Хапае сваіх тут, што плёткі плятуць, / Грызуцца за сыты кус. / Назад вас, мязотнікі, трэба вярнуць, / Але наматайце на вус» [2, с. 76], «Мудры голас суседа, / Поціск мужнай рукі, / Не для вас, караеды, / Не для вас, слізнякі» [2, с. 86].

Р. Баравікова выкарыстоўвае большую колькасць слоў з суфіксамі са значэннем памяншальнасці, ласкальнасці, памяншальна-ласкальнасці ў параўнанні з А. Грачанікавым: «Прытушыць дождж агеньчык пачуцця, / у небе жораў крыкам адзавецца, / а я спытаю – як табе жывецца, / ці вычакаў ты долю ад жыцця?» [1, с. 21], «То ціўкне птушачка азяблая, / То зашархоца з даху снег, / То дрогка страпянецца яблыня, / То пырхнуць вераб'і са стрэх» [3, с. 40].

Адзначым некаторыя словы з суфіксамі са значэннем памяншальнасці, ласкальнасці, памяншальна-ласкальнасці ў вершах Раісы Баравіковай: «ясень танюткі», «ліска з японскай казкі», «не бяруць на ланцужок», «па тоненькаму промню», «тоненькі штрышок», «чамаданчык ніяк не падняць», «веснавая хмарка», «бярозкі, лёгкія, як здані», «і растрывожыць халадок нізіны», «лёгенька кружыцца», «нібы над кропелькай віна», «як з аблачынкай на плячы», «чырванагруды снегірок», «расінкай празрыстай», «бялуткі іней», «жоўценькі зайчык», «бязгрэшную галінку», «белая пушыначка», «слязінкаю скацілася», «пакойчык, нібы ў бэзе белым», «з жалейкай-дудачкай у руцэ», «у сваім маленькім чысценькім пакоі», «і дзверы тоненька рыпелі», «коцяцца дому слязінкі», «сябе па кропельках раздам», «да баразны раўнюткай, як шнурок», «абвее ветрыкам імклівым»: «З будзённасці шэрай, нібыта з туману, / Расінкай празрыстай імкнуся да сонца. – / А раптам я промень гарачы дастану / І зоркай заззяю хаця б на імгненне» [4, с. 5], «Ах, белая пушыначка, / Цябе не зберагла! / Так доўга ты кружылася / І ўсё-ткі ўцякла!» [4, с. 59].

У Анатоля Грачанікава такія формы мы амаль не сустракаем.

Відавочна, гэта асаблівасць адлюстроўвае патрэбнасць жанчын у пашырэнні набору вобразных сродкаў для перадачы розных адценняў ласкальнасці, памяншальнасці, павелічэння ступені праявы

эмацыянальна-ацэначнай прыметы, падкрэслення характэрных асаблівасцей вобразаў, а таксама выражэння свайго стаўлення да іх.

Паэзія Р. Баравіковай з'яўляецца інтанацыйна афарбаванай. У большасці вершаў Р. Баравікова выкарыстоўвае выклічнікі. Выкарыстанне выклічнікаў надае вершам Р. Баравіковай эмацыянальна-экспрэсіўнае адценне: «о, як натхнёна і высозна», «ах, прыйдзе, прыйдзе ясны дзень», «ах, не трывожце, сэрцу так балюча», «ах, не прыходзьце прывідам у сны». Такой вялікай колькасці выклічнікаў мы не сустракаем у вершах А. Грачанікава: «о, як ірванулі з мелі».

У вершах Раісы Баравіковай сустракаюцца рытарычныя пытанні: «Падхаплю перасохлым дыханнем, / што ж ад змоўклага лета чакаць? / Ці не лепш мне з вучнёўскім стараннем / ссалавейай душы падпяваць?» [1, с. 54].

Такім чынам, у паэтычнай мове А. Грачанікава і Р. Баравіковай адлюстроўваюцца асаблівасці адпаведна «мужчынскага» і «жаночага» маўлення як гендэрна маркіраванага вербальнага спосабу адлюстравання аб'ектыўнай рэчаіснасці і выражэння эмацыянальнага-экспрэсіўнага стаўлення да яе прадметаў і з'яў.

Спіс выкарыстаных крыніц

- 1 Баравікова, Р. Дрэва для райскай птушкі / Р. Баравікова. – Мінск: Маст. літ., 2007. – 270 с.
- 2 Грачанікаў, А. Дрэва на выспе / А. Грачанікаў. – Мінск: Маст. літ., 1977. – 112 с.
- 3 Грачанікаў, А. Я вас люблю... / А. Грачанікаў. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 143 с.
- 4 Баравікова, Р. Рамонкавы бераг / Р. Баравікова. – Мінск: Маст. літ., 1997. – 80 с.

УДК 811.161.1'42

А. С. Лашкевич

Науч. рук. – В. И. Коваль, д.ф.н., профессор

ЯВЛЕНИЕ СУБСТИТУЦИИ КОМПОНЕНТОВ В СТАТУСНЫХ ЕДИНИЦАХ

Бурное развитие компьютерных технологий и средств программного обеспечения привело к расширению интернет-общения. Стремясь ограничить возникновение неточностей, а также облегчить сам процесс коммуникации, пользователи ПК выработали особые правила общения. В результате наряду с традиционными